

УДК 811.161.2:001.4:372.8

**ЗАСВОЄННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “УКРАЇНСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ”**

Оксана Гриджук

*Національний лісотехнічний університет України,
кафедра української та іноземних мов,
вул. Ген. Чупринки, 105, 79057, Львів,
тел.: (032) 2392742*

Розглянуто проблему засвоєння фахової термінологічної лексики у процесі вивчення дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” студентами лісотехнічного профілю. Запропоновано систему вправ і тестових завдань щодо вироблення навиків аналізу термінів за різними ознаками і перевірки рівня знань студентів.

Ключові слова: термін, фахова термінологічна лексика, професійне мовлення.

Складовою успіху спеціаліста на сучасному ринку праці є рівень його фахового мовлення, майстерне володіння термінологічною лексикою, що свідчить про глибоке розуміння професійних понять і явищ, культура спілкування загалом. Професійне мовлення фахівця лісопромислового комплексу пов'язане з його активним словниковим запасом, у тому числі і термінологічним. Процес засвоєння фахової термінологічної лексики студентами лісотехнічного профілю передбачає:

- вивчення загальнонаукової термінології;
- оволодіння термінологією лісопромислового комплексу;
- засвоєння термінів споріднених наук;
- вивчення власне фахової термінологічної лексики.

Вивчення дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” у технічному вузі має свою специфіку, оскільки основним завданням тут стає поєднання двох аспектів: з одного боку, це засвоєння фахової термінологічної лексики крізь призму її становлення, функціонування, граматичних особливостей її застосування у науковому стилі, а з іншого, вироблення навиків складання документів різного призначення.

Мета статті – розглянути проблему вивчення професійної термінологічної лексики у вищій школі лісотехнічного профілю.

Завдання ускладнене декількома обставинами, по-перше, дисципліну читають на першому курсі, тому студенти фактично ще не вивчають спеціальну термінологію, по-друге, пояснювати термінологічну лексику як систему спеціальних понять певного фаху є завданням викладача вузької спеціалізації. Таким чином, структурну підпорядкованість термінів, їх системну організацію студенти засвоюють при вивченні фахових дисциплін. Завдання курсу “Українська мова за професійним спрямуванням” полягає у тому, щоби пояснити студентам термін як мовознавчу категорію: розвиток значення, походження, будову тощо. Основним завданням викладача є збагачення студента науковими знаннями та формування у нього, хоча б частково, наукового світогляду.

Системне засвоєння термінології має складатися з таких основних видів робіт:

- 1) визначення понять “термінологія”, “терміносистема”, “термін”;
- 2) з’ясування вимог до термінів;
- 3) вивчення професіоналізмів, причин їх утворення;
- 4) визначення лексико-семантичних особливостей термінів (однозначність – багатозначність, способи утворення багатозначності на термінологічному рівні; терміні-омоніми; явище паронімії);
- 5) аналіз термінолексики щодо походження (питомі українські терміни, терміни-запозичення з інших національних мов, терміни, утворені за допомогою греко-латинських основ);
- 6) лексико-граматична характеристика термінів (переважна більшість термінів-іменників, дієслова як терміни деревообробки);
- 7) дослідження структурно-словотвірних особливостей термінів (однослівні терміни, терміни-композиції і терміни-словосполучення; способи творення термінів, особливості термінологічного словотворення).

Розвиток професійного мовлення передбачає виконання різноманітних вправ. Система вправ і завдань для перевірки рівня засвоєння теоретичного матеріалу спрямована на формування мовної компетенції майбутнього спеціаліста, зокрема його активного термінологічного апарату. Комплекс професійно орієнтованих завдань, наприклад, може бути таким:

• Назвіть основні вимоги до термінів:

- а) милозвучність;
- б) може бути емоційно забарвленим;
- в) однозначність у межах однієї терміносистеми;
- г) використання лише нормативного найменування;
- д) кожне спеціальне поняття може позначатися кількома термінами;
- е) має бути точним;
- є) відсутність синонімів.

• Котрі з поданих термінів є загальнонауковими, а котрі – вузькоспеціальними?

Система, насадка, балка, водошар, каучук, сортимент, розетка, мітоз, ресурс, муфта, альтернатива, метод, емітент, компонент, мембрана, лізинг, рибосоми, хлоропласти, фотосинтез, заболонь, деформація, масштаб, аналітичний, рамбуз, механізм, тканина, гнилизна, завиток, мікроклімат, девальвація, целюлоза, модуль, ксилема, коефіцієнт, валюта, реміза, інкасо.

• Згрупуйте частини слів з двох колонок так, щоб утворилися терміни лісівничого профілю.

волого-	-логія
тепло-	-синтез
водо-	-стан
нано-	-знавство
дерево-	-ємність
дендро-	-рельєф
фото-	-провідність
деревино-	-шар

• За “Ресстром репресованих слів” [4] Л. Масенко доберіть відповідники до “рекомендованих до вжитку” термінів.

Височина, грядя, еластичність, правило, елемент, ландшафт, паяльник, хребет гірський, клімат, низина, горизонт, вічнозелений прес, функція, візування, ліс шпильковий, мастика, гіпотеза, рукав (річки), іней, ростучий, курсив, шків, функція.

- З'ясуйте, котрі з поданих лексем є термінами, а які – професіоналізмами?

Прожилки, варене дерево, пігмент, волок, дуб в шубі, рубка, жучина, маточник, популяція, праліс, лігнін, шкілка, мітоз, камбій, ромпак, верхній склад, смільняк, підсочка, фауна.

- Установіть відповідність між поняттями.

1) терміни;	а) біль, рогівка, літовище, шуба;
2) професіоналізми;	б) лісостан, біота, водозабір, флора;
3) загальноживані слова	в) носити, гілка, праця, птах

- Серед поданих професіоналізмів виберіть запозичені. З'ясуйте, з яких мов вони походять. Прослідкуйте, як змінилося значення слова у процесі його засвоєння іншою мовою?

Зензубель, срунок, маср, забрало, борідка, кань, блят, вінкель, ріжок, гиблівка, витральник, шпунтгобель, підошва, нижній склад, бабка, гембель, шерхебель, тибель, струг, фальцгебель, тартак, горбач, крайка.

- З'ясуйте, котрі з поданих термінів є однозначними.

Графіка, листок, дерево, рубка, природа, дуб, засідання, коло, праця, цикл, будова, характер, лісничий, різьблення, орнамент, натура, натюрморт, ботаніка, експозиція, корінь, ліс, економіка, маркетинг, моделювання, пропозиція, квота, нарис, налаштування, програма, параметр, рослина, рідина, вода, енергія, техніка.

- З'ясуйте, котрі з поданих термінів є багатозначними.

Екологічний менеджмент, ступінь, аналіз, макрорельєф, підріст, популяція, структура деревостану, рослина, целюлоза, вади деревини, текстура, гіпербола, моніторинг, периметр, авізо, інвестиційний портфель, екологічний податок, авіста, біржа, гарантія, брокер, договір, активні облігації, дата-вексель, екологічне підприємництво, господарська смінь біосфери, акцепт.

- Який спосіб утворення багатозначності використано для творення поданих термінів?

Охрома заяча, ефект хроповика, ластівчин хвіст, тріщина променева, пташине око, зелені гроші, мертва деревина, бархат амурський, човник, золотий запас, прихована інфляція, природний рівень безробіття, збурення пропозиції, валютна змія, м'які долари, жирний кіт, перепис населення, гребінець, кишенька, вічко, пасинок, завиток.

- Чим омоніми відрізняються від багатозначних слів? Укажіть, котрі з поданих термінів є омонімами, а які – багатозначними.

Корінь, ландшафт, ліс, тайгова зона, коліно, валюта, вінчестер, лісові культури, кара, лісова селекція, візир, вектор, блок, лігнін, маркетинг, біотип.

- Користуючись тлумачним словником української мови, поясніть значення поданих слів-омонімів.

Агент¹ – агент², ажур¹ – ажур², киянка¹ – киянка², валовий¹ – валовий², бак¹ – бак², настановляти¹ – настановляти², ківі¹ – ківі², ришта¹ – ришта², об'єктивний¹ – об'єктивний², лист¹ – лист², балабан¹ – балабан², кра'новий – кранови'й, дереви'на – деревина'

- Доберіть синоніми до поданих термінів.

Гербарій, антитеза, аніс, альтиметр, аномалія, мастихін, еволюція, правопис, лінгвістика, карта.

- До поданих дієслів доберіть синоніми. З'ясуйте, котрі з дібраних синонімів доречно застосовувати в офіційно-діловому та науковому стилях, а котрі – ні.

Наполягати, написати, керувати, вирішити, виробляти, акумулювати, ґрунтуватися.

- З поданих слів сформууйте синонімічні ряди.

Ефективний, дійовий, ліс, вичерпний, начерк, живина, повний, звірина, шкіц, крокі, штивний, ґрунтовний, бір, злободенний, твір, тварина, витвір, докладний, ретельний, етюд, звір, глибокий, праця, перелісок, дубняк, робота, затвердлий, розгорнутий, дослідження, гай, праліс, детальний, актуальний, дерев'янистий, розвідка, трактат, твердий, назрілий, цупкий, блискучий, ескіз, деталізований.

- Поясніть значення поданих слів-паронімів. У якій сфері наукової діяльності вони можуть бути застосовані?

Кореневий – корінний, деревинний – деревний – дерев'яний – дерев'янистий, листковий – листовий – листяний, циклічний – цикловий, насінневий – насінний – насінницький, гарантійний – гарантований, кооперація – кооперування, трав'яний – трав'янистий, систематичний – систематизований – системний.

- Складіть невеликий текст (10-15 речень) з поданими словами-паронімами.

Абонент – абонемент, адресат – адресант, вид – вигляд, відносини – відношення.

- До запозичених термінів доберіть українські відповідники.

Альков, лімнологія, альпінарій, барельєф, ландшафт, горельєф, ксилографія, балюстрада, лімітувати, орфографія, лінгвістика, скульптура, лексикографія, менеджмент, кредит, рентабельність, легалізація, кронштейн, лібералізм, ліга, аукціон, атмосфера, мануфактура, суб'єктивний, маршрут, ментор, метаморфоза, модифікація, ліцензія, сарказм, селекція, силует, профіль, симбіоз, трансформація, субординація, резерв.

- Наведіть приклади термінів Вашого фаху:

- грецького походження _____;
- латинського походження _____;
- англійського походження _____;
- німецького походження _____;
- французького походження _____;
- італійського походження _____;
- власне українські за походженням _____.

- Подані терміни згрупуйте щодо походження.

Габарит, вохра, сервер, агрегат, індекс, барельєф, альтанка, колодомір, дезінтеграція, вулканізація, інфраструктура, кредит, інкрустація, алебастровий, картуш, систематика, графіка, омметр, стамеска, лінза, партеногенез, макроструктура, селекція, сецесіон, сертифікат, гідрати, дренаж, капітель, інвентаризація, кераміка, процесор, інтерфейс, біометрія, код, інвестиція, карбюратор, фуганок, логарифм.

- Доберіть терміни з коренями *макро-*, *мікро-*, *мега-*, *мезо-*.
- Доберіть терміни-складні слова з основою *брутто-*, *нетто-*, *дендро-*, *еко-*, *біо-*.
- Доберіть терміни з кінцевою частиною *-ція*, що стосується:
 - лісівничої термінології;
 - економічної термінології;
 - термінології деревообробки.

- Подані терміни-іменники згрупуйте за способами їх утворення.

Засмолок, заруб, сухобокість, відкол, продубина, наріст, вирив, амітоз, дашок, гнилизна, водощар, закорина, завилькуватість, крилатість, пожолобленість, запил, лісостан, душло, наріст, біогрупа, підлісок.

- Пригадайте відомі вам терміни-дієслова. Прослідкуйте спосіб їх творення.

- Із запропонованих слів утворіть термінологічні словосполучення.

ребриста	подвійна
смоляна	ядрова

зональна	деревина
висотна	окоренкуватість
морозобійна	тріщина
внутрішня	рослинистість
поясніть	кишенька
заболонь	серцевина

Запропонована система завдань може бути застосована і при впровадженні інтерактивних методик викладання – робота в парах, ротаційних трійках, малих групах, методика незакінчених речень, студентам доречно буде також запропонувати ситуаційні вправи, рольові ігри, в окремих випадках можливим є використання дискусії чи навіть виконання спільного проекту (наприклад, збір, систематизація та опис термінів за певними тематичними групами). Таке групове навчання, як зазначає О. Січкарук, є “тим середовищем, яке найбільш природно моделює зовнішнє соціальне оточення, вчить публічній комунікації, в кінцевому випадку сприяє соціалізації людини та її вмінню раціонально і корисно діяти в суспільстві” [3, с. 5].

Вдале поєднання різних видів вправ і форм тестових завдань забезпечить контрольну та навчальну мету, оскільки виправлення і пояснення допущених студентами помилок є своєрідним продовженням навчального процесу, яке працюватиме лише на користь студента.

1. *Панько Т. І.* Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. Львів: Світ, 1994. 215 с.
2. *Симоненко Л. О.* Формування української біологічної термінології / Ін-т мовознавства АН України / Л. О. Симоненко. К.: Наукова думка, 1991. 152 с.
3. *Січкарук О.* Інтерактивні методи навчання у вищій школі / О. Січкарук. К., 2006. 86 с.
4. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали / [упоряд. Л. Масенко та ін.]. К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2005. С. 354-399.

THE MASTERING OF SPECIAL TERMINOLOGICAL VOCABULARY IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE “UKRAINIAN LANGUAGE FOR VOCATIONAL ORIENTATION”

Oksana Hrydzuk

*National forestry university of Ukraine,
the department of Ukrainian and foreign languages,
105, Gen. Chuprynyk Str., 79057, Lviv, Ukraine,
phone: (032) 2392742*

The problem of special terminological vocabulary mastering in the process of studying the discipline “Ukrainian language for vocational orientation” by the students of forest and wood industry is considered. The system of exercises and test tasks to develop skills of analysis of terms as to different features and checking up the level of students’ knowledge is proposed.

Key words: terms, special terminological vocabulary, professional language.

**УСВОЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ
В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ “УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК ПО
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ”**

Оксана Гриджук

*Национальный лесотехнический университет Украины,
кафедра украинского и иностранных языков,
ул. Ген. Чупринки, 105, 79057, Львов,
тел.: (032) 2392742*

Рассмотрена проблема усвоения профессиональной терминологической лексики в процессе изучения дисциплины “Украинский язык по профессиональному направлению” студентами лесотехнического профиля. Предложена система упражнений и тестовых заданий по выработке навыков анализа сроков по различным признакам и проверки уровня знаний студентов.

Ключевые слова: термин, профессиональная терминологическая лексика, профессиональная речь.

Стаття надійшла до редколегії 19.11. 2009
Прийнята до друку 20. 01. 2010